

в законе этих понятий огнестрельного оружия на практике приводит к разночтениям их смыслового содержания. Исключение данной ситуации возможно только при активном использовании в процессе обозначенного нормотворческого процесса научных данных криминалистики. В свою очередь, криминалистика должна активно использовать в системе своего знания не только уже определенные ранее правовые основы материального и процессуального права, но и нормы более узкого правового регулирования общественных отношений, имеющих непосредственную связь с криминалистической теорией.

Полагаем, что для достижения обозначенной цели необходимо провести широкую научную дискуссию по вопросу возникших правовых предпосылок совершенствования криминалистики. Возможно, в ходе такой дискуссии будет дана широкая научная оценка динамично совершенствующейся правовой основе процесса предварительного расследования и суда в части ее взаимосвязи с криминалистическими теориями. Таким образом, на наш взгляд, сформируются более точные представления о роли права в криминалистике и роли криминалистики в совершенствовании правовых норм. Наша позиция по данному вопросу определяется необходимостью формирования в системе криминалистической теории элементов научного знания, направленного на детальное изучение нормативных правовых актов, в которых непосредственно затрагиваются вопросы правового регулирования общественных отношений, в которых проявляются изучаемые криминалистикой закономерности.

Указанный правовой сегмент криминалистики должен найти свое закрепление и в системе криминалистической дисциплины. Наиболее приемлемым для этого, по нашему мнению, является первый раздел дисциплины, традиционно посвященный вопросу введения в криминалистику, в котором изучаются ее исторические и общие теоретические вопросы. В данном разделе следует детально изложить и правовую основу криминалистики, состоящую из международных правовых документов, области материального и процессуального права, отдельных федеральных законов и подзаконных актов, нормы которых регламентируют процесс практической реализации криминалистического знания.

Наряду с этим важным является детальное изучение рассмотренных нормативных правовых актов в контексте их связи с той отраслью криминалистического знания, в которой проявляются регулируемые ими общественные отношения. Например, изучению вопросов криминалистического оружиеведения должно предшествовать изучение Федерального закона «Об оружии», а изучение криминалистической регистрации должно осуществляться в неразрывной связи с федеральными законами «О полиции», «О государственной дактилоскопической регистрации в Российской Фе-

дерации», «О государственной геномной регистрации в Российской Федерации». Изучение вопросов тактики назначения судебной экспертизы тесно связано с положениями Федерального закона «О государственной судебно-экспертной деятельности в Российской Федерации».

Понимая интернациональное значение криминалистики, следует развивать ее правовую основу, в том числе за счет законов тех государств, в системе которых она используется правоохранительными и судебными органами. Такая информация по мере ее накопления станет неотделимым элементом общей теории криминалистики. В учебных криминалистических изданиях в первую очередь должны отражаться правовые документы криминалистического характера, принятые в стране непосредственного преподавания данной дисциплины. Такой подход к отражению нормативных правовых документов в будущем позволит сформировать общее представление о международном процессе правового регулирования механизма применения криминалистического знания в раскрытии, расследовании и предупреждении преступлений с целью выработки отечественным законодателем наиболее эффективных правовых норм, обеспечивающих качественное применение криминалистических рекомендаций.

1. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики : новое изд., перепеч. с изд. 1908 г. М., 2002.
2. Криминалистика : учебник / Т.В. Аверьянова [и др.]. 4-е изд., перераб. и доп. М., 2013.
3. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. От теории – к практике. М., 1988.
4. Подшибякин А.С. Правовые основы криминалистики [Электронный ресурс] // Союз криминалистов и криминологов. 2013. № 2. URL: http://www.nbpublish.com/library_get_pdf.php?id=27180 (дата обращения: 20.10.2018).

УДК 347.78

А.Я. Гучок

АНАЛІТЫЧНЫЯ МЕТАДЫ ВЫЯЎЛЕННЯ ПРЫКМЕТ НЕСАМАСТОЙНАЙ ПАДРЫХОЎКІ ДЫСЕРТАЦЫЙ

Пэўная верагоднасць выкарыстання саіскальнікамі вучоных ступеняў паслуг па падрыхтоўцы дысертацый іншымі асобамі на платнай аснове з'яўляецца грубым парушэннем патрабавання аб самастойнай падрыхтоўцы дысертацый, якое ўстаноўлена Палажэннем аб прысуджэнні вучоных ступеняў і прысваенні вучоных званняў у Рэспубліцы Беларусь,

зацверджаным Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 17 лістапада 2004 г. № 560, і актуалізуе пытанне дачы прававой ацэнкі дзейнасці ўсіх датычных да разглядаемай з’явы суб’ектаў.

У сваю чаргу, гэта патрабуе распрацоўкі методык устанаўлення фактаў несамастойнага выканання кваліфікацыйных навуковых прац. Найўнасць шматлікіх спосабаў несамастойнай падрыхтоўкі дысертацый – ад простага набывання гатовай працы і да напісання яе пад заказ, спробы кваліфікаванага ўтойвання дадзеных фактаў і актыўнага супрацьдзеяння іх выяўленню патрабуе прымянення эфектыўных метадаў даследавання тэкстаў дысертацый, аўтарэфератаў і публікацый.

У гэтай частцы экспертаў, якія працуюць у сістэме атэстацыі кадраў вышэйшай навуковай кваліфікацыі, могуць зацікавіць метады крыміналістыкі, што прымяняюцца ў практыцы раскрыцця і расследавання злачынстваў, у прыватнасці аналітычнае матрыцыраванне (метады крыміналістычнага матрыцыравання).

Метады крыміналістычнага матрыцыравання распрацаваны заслужаным дзеячам навукі Рэспублікі Беларусь доктарам юрыдычных навук, прафесарам А.В. Дулавым. Ключавым паняццем дадзенага метаду з’яўляецца крыміналістычная матрыца, або матрычная мадэль. У крыміналістыцы пад матрыцай разумеецца «ўстаноўленая ў ходзе следства сукупнасць фактаў, характарыстык, заканамернасцяў, агульных патрабаванняў, якія рэгулююць дзейнасць устаноў, службовай асобы, патрабаванні да вырабу, да вытворчага ці іншага працэсу» [1, с. 92].

Матрыца, як правіла, у форме табліцы дазваляе прадставіць звесткі аб розных аб’ектах пазнання: з’явах, фактах, падзеях, дзеяннях і інш. – шляхам адлюстравання ў адпаведных ячэйках іх найбольш значных характарыстык і параметраў, вылучаных на аснове заканамернасцяў з’яўлення і развіцця гэтых аб’ектаў.

Як адзін з варыянтаў выкарыстання матрыц ў крыміналістыцы разглядаецца фарміраванне або выдзяленне матрыцы-эталона, якая аб’ядноўвае тыповыя характарыстыкі магчымых аб’ектаў даследавання. Далей з дапамогай яе супастаўлення ўжо з канкрэтнымі аб’ектамі даследавання ўстанаўліваецца адпаведнасць альбо дысананс (негатыўныя акалічнасці) супастаўляемых параметраў і характарыстык па кожнай ячэйцы эталона матрычнай мадэлі і пазнаваемага аб’екта. Такое параўнальнае даследаванне эфектыўна пры вывучэнні складаных тэхналагічных працэсаў, функцый дзейнасці службовых асоб і сістэм дакументабароту.

Эталонныя матрычныя мадэлі з закладзенымі ў іх параметрамі, якімі абумоўлена пэўнае (прагназуемае) развіццё тых ці іншых падзей, з’яў, могуць прымяняцца для вылучэння з мноства аб’ектаў даследуемай інфармацыйнай прасторы пошуку канкрэтных аб’ектаў з аднолькавымі з матрыцай інфармацыйнымі характарыстыкамі.

У следчай практыцы побач з выкарыстаннем пры расследаванні злачынстваў, учыненых службовымі асобамі, дадзены метады прымянення пры расследаванні забойстваў, злачынстваў, учыненых арганізаванымі злачыннымі групамі, кватэрных крадзяжоў і інш. [2, с. 239–245; 3, с. 164–166; 4, с. 112].

У працэсе атэстацыі кадраў вышэйшай навуковай кваліфікацыі разглядаемы метады можа выкарыстоўвацца для папярэдняга супастаўлення кваліфікацыйных прац аднаго аўтара з мэтай устанаўлення аб’ёмаў і зместу выкарыстаных матэрыялаў кандыдацкай дысертацыі ў доктарскай.

Матрыца аб’ядноўвае наступныя блокі інфармацыі, якія бяруцца з аўтарэферата: тэма дысертацыі, мэты і задачы даследавання, аб’ект і прадмет даследавання, палажэнні, якія выносяцца на абарону, заключэнне. Звесткі аб кандыдацкай дысертацыі акумуляюцца ў аўтаматычным рэжыме з дапамогай камп’ютарных тэхналогій на аснове электронных версій аўтарэфератаў у выглядзе матрыцы-табліцы, якая супастаўляецца з матрыцай (альбо наадварот), распрацаванай на аснове аўтарэферата доктарскай дысертацыі. Вынікі параўнання дазваляюць вылучыць і канкрэтызаваць пазіцыі, якія патрабуюць больш дэталёвага даследавання на прадмет устанаўлення недапушчальных запазычанняў.

Матрыца ўстанаўлення аб’ёмаў і зместу выкарыстаных матэрыялаў кандыдацкай дысертацыі ў доктарскай

Ф.І.Б.	Тэма	Мэта	Задачи	Аб’ект	Прадмет	Палажэнні, якія выносяцца на абарону	Заключэнне
Канд. дыс.							
Докт. дыс.							

Асобна можа ажыццяўляцца супастаўленне спісаў літаратуры аналізуемых прац, што пры пэўным супадзенні колькасці крыніц паказвае на высокую верагоднасць некарэктных запазычанняў у пазнейшай працы. Пры супастаўленні спісаў літаратуры прац, напісаных на розныя тэмы, можа быць ўстаноўлена, што пры розных аб’екце і прадмеце даследавання выкарыстоўваюцца аналагічныя спісы літаратуры, і гэта таксама патрабуе правядзення дадатковага вывучэння такіх прац.

Аналагічным чынам можа ажыццяўляцца супастаўленне кандыдацкай (доктарскай) дысертацыі навуковага кіраўніка і кандыдацкіх дысертацый яго вучняў; доктарскіх дысертацый навуковага кансультанта і саіскальніка.

Найбольш цікавыя вынікі прымянення метаду матрычнага мадэлявання могуць атрымацца пры супастаўленні дысертацыйных даследаванняў з улікам усяго спектру сувязяў паміж навуковымі кіраўнікамі (кансультантамі) і саіскальнікамі, напрыклад роднаснымі, службовымі, камерцыйнымі. Пры гэтым у якасці эталонных матрыц неабходна разглядаць сістэматызаваныя звесткі аб дысертацыі, абароненай першай у шэрагу даследуемых.

Станоўчы эффект ад выкарыстання дадзенага метаду можна чакаць і пры супастаўленні ў фармалізаваным выглядзе структуры дысертацый, напісаных, як мяркуецца, па адным шаблоне, у асобных выпадках шляхам механічнай замены ключавога паняцця ў працы на іншае, напрыклад апісанне адной і той жа з’явы ў розных умовах. Гэтак жа можна праводзіць супастаўленне трох дысертацый у сітуацыях, калі прадстаўленая да абароны праца з’яўляецца кампіляцыйнай двух раней абароненых прац.

У якасці асобнай матрыцы можна разглядаць комплекс звестак аб структуры і змесце палажэнняў, якія выносяцца на абарону, як па двух дысертацыях, так і па некалькіх працах, выкананых у рамках адной школы (сутнасць выяўленай праблемы, аўтарскае значэнне, навукова абгрунтаваная класіфікацыя, комплекс адрасных мерапрыемстваў, прапановы па ўдасканаленню, напрыклад, тэхнічных рэгламентаў).

На наш погляд, цікавымі могуць быць вынікі супастаўлення з выкарыстаннем спецыяльных матрыц дысертацый саіскальнікаў і манаграфій, апублікаваных на тую ж тэму ў суаўтарстве з навуковымі кіраўнікамі (кансультантамі) пасля абароны. Самастойнасць выканання саіскальнікам дысертацыі або рэальнае суаўтарства навуковага кіраўніка (кансультанта) манаграфіі, відавочна, выкліча пэўныя пытанні і неабходнасць правядзення далейшых даследаванняў.

Па працах, заснаваных на кампіляцыі і некарэктных запазычаннях, могуць вызначацца ляяльныя эксперты на ўсіх этапах атэстацыйнага працэсу. Верагодна, да іх можа быць аднесена дастаткова вузкая кола апанентаў, якія не ўнікаюць у змест працы і знаходзяцца ў залежнасці ад асоб, што прыцягваюць іх да апаніравання, і разлічваюць на аналагічную паслугу. Такія схемы перакрываванага апаніравання могуць быць выяўлены з дапамогай аналітычнага матрыцыравання ўжо на этапе складання ў Вышэйшай атэстацыйнай камісіі даведкі кантролю сігналага асобніка аўтарэферата. Інфармацыйную аснову матрыцы павінны скласці прадстаўленыя ў фармаце табліцы звесткі аб месцы выканання і абароны дысертацыі, навуковым кіраўніку (кансультанце), экспертах на папярэдній экспертызе ў апаніруючай арганізацыі і савесе па абароне дысертацый.

У дачыненні да перспектывы шырокага выкарыстання метаду матрычнага мадэлявання ў дзейнасці экспертаў Вышэйшай атэстацыйнай камісіі Рэспублікі Беларусь неабходна ўказаць на тое, што ў цяперашні час

вырашаецца пытанне аб распрацоўцы асноўных падыходаў аўтаматызаванага фарміравання ўсіх відаў аналітычных матрыц з выкарыстаннем камп’ютарных тэхналогій. У выпадку паспяховай рэалізацыі гэтага праекта даследаванне з дапамогай дадзенага метаду будзе праводзіцца ў дачыненні да ўсіх навуковых прац, якія прадстаўляюцца да абароны ў нашай краіне, а таксама да дысертацый мінулых гадоў.

1. Дулов А.В. Основы расследования преступлений, совершенных должностными лицами. Минск, 1985.
2. Лапиков Д.В., Ивахов П.П. Теоретические и практические аспекты применения метода криминалистического матрицирования при расследовании убийств // Общество и право. 2008. № 1.
3. Лозовский Д.Н. Отдельные вопросы применения метода криминалистического матрицирования при расследовании преступлений // Общество и право. 2013. № 4.
4. Ширалиева С.Д. Криминалистическое матрицирование и анализ деятельности при расследовании квартирных краж // Наука и образование (Право) : сб. науч. ст. Баку, 2004. № 9.

УДК 378.1

Г.Б. Дергай

О НЕОБХОДИМОСТИ УНИФИКАЦИИ ПОНЯТИЙНОГО АППАРАТА И ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В ОБЛАСТИ СУДЕБНОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ

В Республике Беларусь в настоящее время готовится проект закона «О судебно-экспертной деятельности». В этой связи представляется целесообразным обратить внимание на некоторые проблемы и проанализировать возможные направления совершенствования законодательства в области судебной экспертизы.

В научной литературе 70-х гг. прошлого века в обоснование идеи выделения судебной экспертологии в качестве самостоятельной отрасли криминалистики приводились аргументы, что по аналогии с судебной медициной следует признать правомерным существование судебной биологии, судебной химии, судебного почвоведения и т. д. [1, с. 49–51]. В результате закрепились традиции называть экспертизу, проводимую в целях правосудия, судебной. Термин «судебная экспертиза» унифицирован в отечественном законодательстве и в одинаковом по смыслу значении используется в нормативных правовых актах Государственного комитета судебных экспертиз Республики Беларусь в перечне видов